

ЕКОНОМСКЕ ПОСЛЕДИЦЕ ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛА И КОРУПЦИЈЕ ПО ГРАЂАНЕ И НАЦИОНАЛНУ БЕЗБЕДНОСТ

САЖЕТАК: Организовани криминал и корупција су једна од највећих претњи савременој цивилизацији, која све више тежи да поприми светски значај и да угрози опстанак човека, економију, привредне и финансијске системе, животну средину, као и сама достигнућа и вредности људске цивилизације. У раду су обрађени поједини аспекти проблема организованог криминала као једна од најозбиљнијих савремених невојних претњи националној и међународној безбедности. Када је реч о угрожавању националне безбедности, евидентни су деструктивни ефекти по све сфере друштвеног и државног живота. Организовани криминал и корупција представљају не само веома озбиљан, већ и недовољно видљив и непотпуно истражен друштвени проблем. Полазећи од актуелности организованог криминала и корупције као појаве, у раду се указује и на еволуцију и нове угрожавајуће димензије савременог организованог криминала, као и на *економске последице по грађане и националну безбедност*. Посебно је апострофиран проблем корупције у јавном сектору, односно у привреди (*глобални индекс перцепције корупције – CPI*), као један од најопаснијих и најштетнијих облика те негативне друштвене појаве. Такође, обрађене су основне карактеристике и узроци корупције у привреди и разматрани најважнији аспекти борбе против корупције у Републици Србији у складу са одредбама *Националне стратегије за борбу против корупције* и Акционог плана за примену Националне стратегије за борбу против корупције. Најзад, дат је и кратак осврт на законодавни оквир и активности, те резултате које је полиција постигла у борби против корупције (одмах након доношења Националне стратегије). У раду се разматра и политика репресивног деловања државе, као једног од облика супротстављања организованом криминалу и корупцији, кроз анализу кривичних дела против службене дужности, у периоду од 1990.

до 1999. године и од 2000. до 2009. године, са посебним акцентом на затворску казну као санкцију. Прави се њихова паралела, као два периода са различитим друштвено-политичким системима, али и различитим успехом у супротстављању корупцији. Организовани криминал и корупција као тешки облици криминалног деловања не могу се у потпуности искоренити. Међутим, одређеним облицима борбе, могу се свести на нижи, подношљивији ниво, са крајњим циљем да се адекватним средствима ефикасно сузбију и, ако је то могуће, искорене у оним областима у којима причињавају највећу штету. Штетност организованог криминала и корупције огледа се пре свега у њиховом погубном деловању на најважније друштвене вредности и добра: *демократске институције и тржишну економију*.

Кључне речи: *организовани криминал, корупција, криминал, кривично дело, економске последице, национална безбедност, национална стратегија, борба против организованог криминала и корупције, глобални индекс перцепције корупције (CPI)*.

1. Увод

Уз тероризам и корупцију, организовани криминал је најозбиљнија невојна претња човечанству. Организовани криминал и корупција угрожавају саме темеље демократске власти јер им је циљ успостављање противвласти као супротност цивилном друштву и демократској правној држави (Павишић, Веић, 1998: 239). Организовани криминал и криминално деловање представљају квалификовану опасност за јавни ред, општу сигурност, за правну државу, слободно тржиште и легалност у привредном и финансијском пословању (Бачић, 1999: 46). Готово ниједна држава није „имуна на ту пошаст“. У *ширем* смислу, то су облици криминалног деловања које одликује постојање криминалних организација и организованог приступа у вршењу кривичних дела, с циљем прибављања противправне имовинске користи. У *ужем* смислу, то су облици организованог криминалног деловања код којих су успостављене везе између шефова криминалних организација и појединаца из структуре државне власти (Бошковић, 1998: 7).

Реч је о трајном криминалном подухвату који се рационално обавља ради профита од нелегалних активности, а његово трајно постојање одржава се коришћењем силе, претњама, контролом монопола и/или корумпирањем јавних службеника. Дакле, примарни елементи организованог криминала су: постојање трајне криминалне организације; рационално криминално деловање; стицање профита као крајњи циљ криминалног деловања и коришћење силе или претњи и прибегавање корупцији ради реализације циљева и очувања имунитета од примене права (Albanese, 2000: 413).

Често се конвенционални криминал сматра доминантним. Његова „видљивост“ у односу на друге облике криминалних делатности доприноси погрешној перцепцији о стању криминала у једној земљи. С друге стране, постоје облици криминалног деловања које је посебно тешко мерити, а који, са аспекта штетности последица које изазивају, заслужују посебну пажњу и посебан начин деловања друштва. На првом месту то су организовани криминал и корупција, коју већина земаља сматра основним проблемом, али која се, због своје прикривености и интереса учесника у таквој (коруптивној) активности да она остане тајна, веома тешко открива и доказује.¹

Корупција (лат. *corruptio*) означава поквареност, кварност, изопаченост, разврат (Вујаклија, 1980: 472). У општем смислу, то је занемаривање и злоупотреба службених дужности зарад личне користи, поткупљивање, подмићивање службених особа (Николић, 2010: 166). У ширем, правном значењу, то су сви облици злоупотребе службених овлашћења и положаја из користољубља, као што су подмићивање, злоупотреба положаја и овлашћења, примање поклона и провизија. У ужем смислу, означава деликт давања и примања мита (Бошкових, 1999: 145). Корупција постоји свуда где постоји намерно нарушавање принципа непристрасног одлучивања (Танзи, 1988). То је неодговарајући начин коришћења јавне службе за стицање приватне добити (Couplend, 1995); свака радња која потиче делимично или потпуно из мотива који је друштвено неприхватљив (Bosh, 1995); поступак особља које ради у државним органима и особља које ради у колективним економским организацијама а које користи свој положај да би се илегално дочепало државног новца и

¹ Станимир Ђукић, „Активности и економске последице организованог криминала у јавном сектору“, мастерски рад, одбрањен на Универзитету EDUCONS, ФАБУС, Сремска Каменица, октобар 2010, стр. 10.

имовине, било присвајањем, свађом или преваром (Yunglong, 1995); процес противправне размене између учинилаца из јавне сфере и учинилаца из приватне сфере, у корист личних интереса (Queloz, 1996); може је учинити било које лице (код активне), али само веома квалификована особа код пасивне (Savane, 1997); то је злоупотреба јавних овлашћења од стране службеника запослених у јавном сектору, али и (пошто су одређени послови који су раније били послови државе пренети на приватни сектор) у приватном сектору, изван јавних служби или у вези са њима (Ђокић, Шћекић, 2005: 259). Корупција најчешће може бити активна – која укључује особе које дају неко добро и на тај начин подстичу на извршење кривичног дела, и пасивна – карактеристична за особе које примају неко добро, а у замену за кривично дело које је у вези са вршењем његове дужности (Горазд, Добовшек, 2002).

Када је у питању корупција, можемо рећи да је она данас, сасвим сигурно, глобални феномен и један од највећих проблема са којим се суочава савремено друштво. „Напада“ све земље света, без обзира на њихово економско, друштвено или политичко уређење, па њеног присуства нису поштеђене ни најразвијеније државе. Ипак, највидљивија је у земљама са нестабилним политичким режимима, односно земљама са приметним одсуством правно уређене државе. Различити облици коруптивних активности у многим земљама постали су толико раширени да прете да замене постојећи друштвени систем и наметну се као доминантни, чиме би се урушиле основне вредности друштва и оно одвело у безакоње и криминал. Због тога, у циљу спречавања да различите форме подмићивања постану доминантан облик односа међу људима, потребно је успоставити адекватне механизме деловања друштва у супротстављању овој друштвено неприхватљивој појави.

Једна од „мета организованог криминала“ је и национална безбедност, која спада у тзв. *традиционалне приступе безбедности*.² Према *ортодоксној верзији* тог концепта, у фокусу безбедности је држава, односно њен „опстанак“, виталне вредности (суверенитет, територијални интегритет, политичка независност, опстанак државе, национално јединство) и државни интереси у спољној политици.

² О неким поимањима националне безбедности више у: А. Савић, (2007), *Национална безбедност*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд.

Примарно средство у (само)заштити државе су њена војска, снаге безбедности и економска моћ. Највећом претњом националној безбедности сматран је оружани напад споља или различити облици „субверзија изнутра, које су потпомогнуте споља“. У том смислу, безбедност је поистовећивана са тзв. спољном безбедношћу земље. Због тога се такав приступ назива још и *државоцентричним* приступом безбедности.

Савремено – *проширено схватање националне безбедности* (тзв. *свеобухватна – интегрална национална безбедност*) подразумева синтезу безбедности грађана³ и безбедности државе, али и допринос државе међународној и глобалној безбедности. Реч је о извесном стању заштићености виталних вредности и интереса, које се оптимизира функцијом државног и недржавног сектора националног система безбедности, и то не само од војних, него и од невојних претњи безбедности каква је организовани криминал. Конкретније, *национална безбедност је стање несметаног остваривања, развоја, уживања и оптималне заштићености националних и државних вредности и интереса, које се достиже, одржава и унапређује функцијом безбедности грађана, националног система безбедности и наднационалним безбедносним механизмима, као и одсуство (појединачног, групног и колективног) страха од њиховог угрожавања, те колективни осећај спокојства, извесност и контрола над развојем будућих појава и догађаја од значаја за живот друштва и државе.*⁴

Референтне вредности су првенствено мир, слобода, права и безбедност људи и друштвених група; квалитет живљења; национално јединство, достојанство, понос и идентитет; здрава животна средина; енергетска стабилност, економски и социјални просперитет; информациони ресурси; правни поредак и владавина права; територијални интегритет; политичка самосталност и опстанак државе и друштва.

³ Под безбедношћу грађана подразумевамо стање личног (физичког, менталног и здравственог) интегритета и имовинског (имовинскоправног, економског и социјалног) статуса појединца и његове породице.

⁴ С. Мијалковић, „Организовани криминал као претња националној безбедности“, *Безбедност*, бр. 1–2/2009, Београд.

2. Еволуција организованог криминала

Савремени организовани криминал све више поприма међународне димензије, чиме стиче способност да и споља утиче на безбедност и стабилност државе. Очигледно је да је еволуирао, те да га на прагу XXI века одликује:

- умрежавање криминалних група у националним границама – тзв. *криминална кооперација*;
- „подизање“ активности појединих криминалних група или мрежа са националног на наднационални ниво – тзв. *интернационализација криминалних активности*;
- успостављање партнерства криминалних група и мрежа из једне земље са криминалним групама и мрежама које делују на подручју других земаља – тзв. *интернационализација криминалне кооперације*;
- стварање транснационалних илегалних тржишта организованог криминала – тзв. *глобализација криминалних тржишта*;
- и
- све већа деструктивност по вредности и интересе појединца, друштва, држава и међународне заједнице.

Осим деловања у ширим географским оквирима,⁵ приметно је да је некадашњу *специјализацију* за поједине видове злочина заменило тзв. *сваистарење*, могућност да се више различитих врста илегалних „роба и услуга добије и/или наручи“ на једном месту. Очигледно је и појављивање нових облика криминала који нису типични за „стару мафију“, попут илегалне трговине црвеном живом, нуклеарним материјалом и отпадом, биолошким агенсима, генетским материјалом, људским ткивима и органима, високотехнолошког криминала итд. Истовремено, дошло је и до реституције

⁵ Према *Конвенцији Уједињених нација против транснационалног организованог криминала (Службени лист СРЈ – Међународни уговори, бр. 6/2001, чл. 3)*, кривично дело је транснационалне природе уколико је: учињено у више држава; учињено у једној држави, али је већи део припрема, планирања, руковођења или контроле обављен у некој другој држави; учињено у једној држави, али је у њега укључена група за организовани криминал која се бави криминалним активностима у више држава; учињено у једној држави, али су битне последице наступиле у некој другој држави.

злочина за које је сматрано да су искорењени и заборављени, попут трговине људима.

Видови савременог организованог криминала су бројни, а међу њима су израженији: економски и корпорацијски криминал, наркомафија, кријумчарење оружја, трговина људима, кријумчарење миграната, секс-мафија (проституција, порно-мафија), ауто-мафија, крађа и кријумчарење старина и уметнина, коцкарска мафија, урбанистичка и грађевинска мафија, трансплантациона мафија, беби-мафија, фармакомафија, погребна мафија, фалсификовање новца и хартија од вредности, рекетирање, разбојништва, криминал војних структура, просветна мафија, друмска мафија, стечајна мафија, царинска мафија, дуванска мафија, нафтна мафија, струјна мафија, ђубретарска мафија, просветна мафија итд.⁶ Организовани криминал инфилтриран је у готово све сфере друштвеног и државног живота, па је реално очекивати „развој нових крими-бизниса“.

3. Нове угрожавајуће димензије савременог организованог криминала

За разлику од некадашњег организованог криминала чији је примарни мотив био стицање профита, данашњи криминалци имају и друге аспирације. Финансијска моћ и позиције у политичком, привредном и локалном сектору користе се за ванинституционалне, ванправне, неетичке и друге утицаје на државу, односно за узимање положаја у друштву који се не могу стећи учествовањем у регуларним демократским процесима. Нова „негативна енергија“ организованог криминала угрожава безбедност многих земаља, па и међународне заједнице.

Приметна је веза организованог криминала са политичком и економском елитом, али и са новим центрима финансијске моћи (тзв. *тајкуни*), односно са извесним облицима политичког, економског и еколошког криминала.

За легализацију илегалног профита и за оснивање и приватизацију привредних субјеката неопходна је помоћ из структура државне администрације. Реч је о представницима државних органа власти

⁶ Термин мафија коришћен је у жаргону, као синоним за вид организоване криминалне делатности.

на свим нивоима (из владе, министарстава, полиције, судства, тужилаштва, привредних структура) који за противуслуге и новац помажу криминалним групама. Њихови припадници су заштићени од државне репресије, и то избегавањем кривичног гоњења, изрицањем ослобађајућих, условних или минималних пресуда, те скраћивањем казни затвора. Најопаснији су случајеви криминализације појединих, па и већине чланова владе (тзв. *државни криминал*). Одлуке високе политике могу да штите, па и стимулишу делатности организованог криминала, чиме постају „квасилегалне“ и имуне од санкција унутрашњег права. Таква пракса је била изражена у више земаља.

Стога су и јасна настојања организованог криминала да се *инфилтрира у политички систем* многих земаља, што чини финансирањем предизборних кампања извесних политичких струја, односно корупцијом или застрашивањем гласачког тела и политичких фактора. Тиме се економска моћ трансформише у политичку, постигнуте политичке позиције користе се за увећање економске моћи, а „прљави“ капитал се легализује и „оплођује“.

Посебно забрињава инфилтрација организованог криминала у (међународне) невладине организације и злоупотреба њихових финансијских средстава за илегалне, али и легалне делатности, пре свега кроз разне тендере.

Уочљива је и веза криминалних група са бившим и актуелним припадницима, па и руководиоцима државних снага безбедности. То се односи и на нашу земљу: знања и вештине које су стекли на обуци и у оружаним конфликтима широм бивше СФРЈ, те поседовање најсавременије опреме и оружја, омогућили су им стицање извесног „рејтинга“ у криминалном миљеу, који су вешто „уновчили“. Услуге су различите, од пружања физичког обезбеђења, „спровођења“ кроз полицијске рације и контроле, транспортовања предмета кривичних дела, преко „саботирања“ истрага и кривичних поступака, до неутралисања опасности и конкуренције хапшењем, убиствима итд.⁷

⁷ Ове наводе потврђује убиство српског премијера др Зорана Ђинђића 12. марта 2003. године, које је извршила криминална група у чијем су се саставу налазили командант и помоћник команданта Јединице за специјалне операције Безбедносно-информативне агенције Републике Србије, што је, између осталог, довело и до распуштања и укидања те јединице. Анализа садржаја прве „Беле књиге о организованом криминалу у Србији“ у: Д. Маринковић, (2007), „Борба

Приметно је да организовани криминал спроводи и деструктивну психолошко-пропагандну делатност преко медија (радио, телевизија, новине), које на разне начине оснива, финансира и контролише. Тиме се врши извештан притисак на јавно мњење, на законодавне, извршне и судске органе, на супарнике из криминалног миљеа, на потенцијалне сведоке итд.

Организовани криминал је посебно деструктиван по *економско-финансијску безбедност државе и друштва*. Привредни и буџетски системи трпе огромну штету због сиве економије, прања новца и утаје пореза, што угрожава националну безбедност стварањем социјалне напетости, незадовољства, политичке нестабилности, буџетског дефицита. Привилеговањем положаја криминалних група у приватизацији привредних субјеката угрожавају се и економска и социјална безбедност запослених и њихових породица. Несрећа је већа уколико се тако присвојени капитал изнесе из земље.

Неке међународне криминалне организације поседују капитал који је већи од националних бруто доходака или буџета многих земаља. То им омогућује да спречавају транзицију ка демократији, ограничавају лична права и слободе, онемогућују економију отвореног тржишта и легалне стране инвестиције, ограничавају слободне изборе и слободу штампе, те да прете финансијској безбедности земаља (Кокољ, 1996: 45, 53). Интересантан је податак ММФ-а по којем је обим профита стеченог организованим криминалним активностима у свету порастао са осамдесет пет милијарди америчких долара у 1988. години на импозантних пет хиљада милијарди долара у 1998. години (Hough, 1998: 252). Према другим подацима, крајем XX века, „глобални бруто криминални производ“ достигао је износ од трилион америчких долара, што је, с изузетком САД и Јапана, више него иједан бруто домаћи производ који је остварен у некој сувереној држави на планети (Симић, 2002: 40).⁸

Даље, организовани криминал је неретко ослонац и логистика деловања домаћим и страним обавештајним службама у прикупљању обавештајних задатака и обављању извесних „прљавих“ послова.

против организованог криминалитета у Републици Србији у периоду транзиције“, у: *Криминалитет у транзицији: феноменологија, превенција и државна реакција*, Институт за криминологију и социјалну истраживања, Београд, стр. 467–469.

⁸ У САД трилион је милион на други степен, односно десет на дванаестом степену. У нашој земљи то је десет на осамнаестом степену.

Распон ангажовања организованог криминала може се кретати од класичног прикупљања обавештајних података, преко организовања илегалних улазака у земљу и излазака из ње припадницима и сарадницима обавештајних служби, обезбеђења фалсификованих докумената, уступања веза и оперативних позиција у структурама државне администрације, до набавке и достављања ватреног оружја и експлозивних направа за спровођење или самог спровођења субверзивних активности обавештајних служби (атентати, отмице и сл.). Због тога и не изненађује чињеница да су у прошлости многи познати криминалци поседовали „службене легитимације и значке тајних полиција“ (Мијалковић, 2005: 248).

Честа је и веза организованог криминала са тероризмом, односно са организаторима и учесницима у оружаним побунама и другим облицима политичког криминала. Иако се често заступа теза да је тероризам један од видова организованог криминала, са сигурношћу можемо констатовати да њихова релација може да буде искључиво на нивоу *повезаности, не и поклапања*.⁹ Наиме, организовани криминал је вид имовинског – класичног криминала, лукративног и неидеолошког карактера, док су мотиви и циљеви терориста идеолошко-политичког карактера. Терористи поткопавају државу, нападајући власт, док организовани криминал тежи да „тихо оствари свој профит“, прибегавајући корупцији и застрашивању носилаца власти. Међутим, традиционална разлика између терориста и криминалаца ишчезава. Криминалци у појединим случајевима прибегавају политичком насиљу да би заплашили владине службенике, а терористи прибегавају методама организованог криминала не би ли стекли профит.¹⁰

Школски пример модела криминалне сарадње организованог криминала и тероризма је пример албанског организованог криминала и

⁹ Добро организоване и велике криминалне групе често прибегавају терору, односно терорисању локалног становништва, представника привреде и локалних власти континуираним застрашивањем, „спровођењем правде“, рекетирањем, „прописивањем норми понашања“ итд. Међутим, та појава (терор) не може се поистоветити са тероризмом.

¹⁰ Примери за то су бројни, попут атентата на судије које су судиле припадницама картела Меделин и сицилијанске мафије. Супротно томе, „Блистави пут“ у Перуу профитирао је штитећи узгајиваче и пошиљаоце дроге од владиних снага, а Војска Шана из Бурме је током година прерасла из револуционарне организације у нешто више од групе препродаваца дроге (Viotti, Kauppi, 1997: 173–175).

његове сарадње са терористичком Ослободилачком војском Косова и Албанском националном армијом. Наиме, албански организовани криминал је пружао, и пружа, финансијску помоћ тим организацијама од профита стеченог кријумчарењем дроге, оружја, људи, трговином људима, проституцијом и рекетирањем привредника и становништва у земљи и иностранству; наоружава их прокријумчареним оружјем из Албаније и других земаља; кријумчари терористе „добровољце“ и „плаћенике“ из исламских земаља на Косово и Метохију. Осим тога, истим средствима финансира се откуп кућа и имања неалбанског становништва; приватизација српских предузећа, те лобирање и корумпирање представника међународних организација за независност наше јужне покрајине.

Као и у већини бивших земаља реалсоцијализма, и органи формалне социјалне контроле наше земље нису били организационо и функционално спремни да благовремено и адекватно реагују. Разлог томе је и тај што је у социјалистичким земљама, традиционално, негирано постојање организованог криминала, уз образложење да је он продукт капиталистичких друштава. Такво стање је захтевало доношење нове и адекватне законске регулативе која се односила на инкриминисање појединих облика и садржаја криминалних активности, као и на реорганизацију државних органа који су добили проширена и нова овлашћења.

4. Последице организованог криминала по грађане и националну безбедност

Организовани криминал је све озбиљнија претња правној држави, демократији, владавини права, међународном миру и стабилности. Код све већег броја земаља расте политички приоритет у решавању овог проблема. Иако се, према неким схватањима, томе мора приступити примарно или искључиво из аспекта националне безбедности и заштите националних интереса, нипошто се не смеју занемарити интереси и вредности људске и међународне безбедности (Piccarelli, 2008: 462–464).

Негативни ефекти организованог криминала манифестују се кроз најмање три димензије државног и друштвеног живота: људску, економску и безбедносну (у ужем смислу):

- *људска димензија* везана је за кршење људских права многих директних и индиректних жртава организованог криминала. Проблем је тим већи што многе државе још увек нису конципирале посебне стратегије за превенцију и сузбијање организованог криминала, односно за заштиту људских права потенцијалних и актуелних жртава, што најчешће условљава њихову примарну, секундарну и терцијарну виктимизацију;
- *економска димензија* односи се на ефекте организованог криминала који додатно продубљују неповољне чиниоце економске транзиције који су узрок и услов његовог настанка. О ефектима економске штете појединца, друштва, државе и међународне заједнице није неопходно полемисати; и
- *безбедносна димензија* тиче се угрожавања националне безбедности успоравањем процеса демократизације тзв. „транзицијских друштава“, подривањем демократских институција и владавине права, те стварањем бројних социоекономских проблема. Слабе и корумпиране државне институције и неадекватна законска регулатива онемогућују владама успешно супротстављање овом проблему, што изнутра и споља угрожава националну безбедност (Мијалковић, 2005: 247–248).

На спољнополитичком плану организовани криминал може индиректно да подстакне дезинтеграцију, онемогућавање или отежавање интеграције државе у одређене међународне институције и организације, увођење одређених облика санкција, интервенције међународне заједнице или великих сила, којима се угрожава интегритет земље, као и осуду међународне заједнице због тога што је влада неспособна да му се супротстави, не жели то да учини или га подржава. Последице по безбедност државе истоветне су последицама политичких и економских притисака.¹¹

На унутрашњем плану државе ефекти организованог криминала су изузетно сложени, латентни и неретко представљају *стратегијски*

¹¹ О последицама политичких и економских притисака видети у: А. Савић, (2000), *Увод у државну безбедност*, ВШУП, Београд, стр. 152–155.

ризик по безбедност државе и грађана, и изазивају економске последице услед:

- *дестабилизације економије и легалних тржишта* јер илегална тржишта ремете односе „понуде и тражње“ робе и услуга (који су „ослобођени пореза“);
- *угрожавања функционалности одређених државних ресора* јер је умрежавање постојећих и формирање нових криминалних организација и тржишта штетно по одређене националне функције, пре свега по економску, социјалну, здравствену, образовну...;
- *умрежавања организованог и других видова криминала*. Најопаснија је свакако веза са политичким криминалом, кроз финансирање терористичких група, оружаних побуна, субверзивне делатности, деструктивне психолошко-пропагандне делатности итд.;
- *инфилтрације организованог криминала у политички систем земље*, што урушава демократске институције и владавину права, а код грађана изазива неповерење у власт;
- *економске дестабилизације државе због утаје пореза и прања новца*, чиме се подривају економска и финансијска, а индиректно и национална безбедност;
- *скромнијег прилива средстава у буџет држава* као последица утаје пореза, чиме се осиромашују социјални, здравствени и пензионери фондови, али и буџети служби безбедности¹²;
- *демографске дестабилизације државе*, услед деградације животне средине и нарушавања економске и социјалне сигурности породице;
- *повећања расизма и ксенофобије*, јер присуство илегалних миграната, страних жртава тровине људима и припадника страних криминалних организација ствара нове и развија постојеће националистичке и расистичке струје које могу да резултирају насилничким и политичким криминалом;
- *повећања корупције у јавном сектору*, нарочито ради контролесања политичких одлучилаца и умањивања способности

¹² Станимир Ђукић, „Активности и економске последице организованог криминала у јавном сектору“, мастерски рад, одбрањен на Универзитету EDUCONS, ФАБУС, Сремска Каменица, октобар 2010, стр. 69.

кривичноправног система. Корупција је „добра инвестиција и режијски трошак криминалне стратегије и тактике“¹³;

- *дестабилизације сектора унутрашњег економског инвестирања* – недостатак правне сигурности и развијен организовани криминал главни су разлози обесхрабтивања страних инвеститора да улажу средства у националну економију;
- *потребе за великим буџетским издвајањима ради ефикасније социјалне контроле организованог криминала* – сложене акције на превентивном, репресивном и плану заштите и помоћи жртвама од стране владиног и невладиног сектора захтевају велика буџетска издвајања. Потребан обим таквих издвајања, без угрожавања финансијске стабилности, себи може да приушти мали број држава;
- *дестабилизације породице као основне јединице друштва* – слабљење моћи државе у њеном економском, образовном и социјалном сектору директно се одражава на способност грађана да задовоље своје свакодневне личне и породичне потребе, што подрива институције брака и породице;
- *пораста кршења људских слобода и права*, што условљавају наведене последице; и
- *неефикасног функционисања међународних тела и институција у земљи* – више пута је доказано да припадници одређених међународних организација и тела надлежних за решавање унутрашњих конфликта тесно сарађују са организованим криминалом, што доводи у питање њихову ефикасност и сврсисходност и друго.

5. Дефинисање појма корупције у Републици Србији

Бројне су, и мање-више подударне или различите, дефиниције корупције, како у теорији, тако и у законодавству, а такође и у пракси примене закона од стране органа откривања и гоњења кривичних дела. Но каква год да је дефиниција корупције, било да је дефинишемо као корупцију у ужем смислу, односно само као давање и примање мита, било да то чинимо у ширем смислу као сваку

¹³ *Ibid.*

користољубиву злоупотребу положаја или овлашћења од стране службеног или одговорног лица којем је поверено вршење тих овлашћења, морамо имати у виду да је корупција пре свега озбиљан криминал а не само социолошка или криминолошка појава. Стога практичарима који примењују законе радећи на откривању кривичних дела и њихових извршилаца дефиниција није од пресудног значаја, јер су у сузбијању корупције ограничени законским одредбама кривичних дела која спадају у област корупције. У борби против корупције ограничени су не само тим одредбама већ и одредбама других закона који регулишу одређене области у економској и политичкој сфери живота. Сваки појавни облик корупције мора бити законом јасно одређен као тешко кривично дело, које је могуће лако и ефикасно открити и доказати, што значи да у закону морају постојати решења која обавезују судове да за свако кривично дело из области корупције у најкраћем року изрекну правоснажну пресуду. Истовремено, неопходно је стварање негативног јавног мњења о корупцији и толерисању корупције.¹⁴

Народна скупштина Републике Србије донела је Одлуку о утврђивању Националне стратегије за борбу против корупције (*Службени гласник РС*, бр. 109/2005). Тај стратешки документ дефинише корупцију као однос који се заснива на злоупотреби овлашћења у јавном или приватном сектору у циљу стицања личне користи или користи за другог. Наведена дефиниција, дакле, под појмом корупције подразумева не само примање и давање мита, већ и сва кривична дела која се врше из користољубља злоупотребом овлашћења. Дакле, појам корупције, према том стратешком документу, проширен је и на злоупотребе које се врше у приватном сектору. Сматрамо да под корупцијом треба подразумевати не само злоупотребе јавних и економских функција и овлашћења од стране службеника запослених у јавном сектору, већ, имајући у виду да су у процесу транзиције на приватни сектор пренети одређени послови који су раније били у искључивој надлежности државе, појам корупције треба проширити и на коруптивно понашање у

¹⁴ С. Ђукић, „Актуелно стање корупције у Републици Србији и корупција у привреди“, *Годишњак Универзитета ЕДУКОНС*, Сремска Каменица, 2012, стр. 35.

приватном сектору.¹⁵ Корупција је сложен феномен и појава. Реч корупција потиче од латинске речи *corruptio*¹⁶ што значи поквареност, подмитљивост, распадање, потплаћивање, кривотворење. У *Великом речнику страних речи и израза* корупција је окарактерисана као: „Корупција (лат. *corruptio*, према *corrupture*, в. корумпирати) 1) поткупљивање, подмићивање, потплаћивање, морална исквареност; 2) кварење, труљење, распадање“.

У Конвенцији Уједињених нација против транснационалног криминала стоји следеће: „Корупција означава кривично дело учињено с намером обећања, понуде или давања државном службенику, посредно или непосредно, непромерене користи како би предузео неку радњу или се од ње уздржао, а која је део његових јавних овлашћења, односно дужности, као и измиривање или прихватање непромерене користи од стране јавног службеника како би предузео радњу или се уздржао од предузимања радње коју је дужан да предузме“.¹⁷ Светска банка и њени аутори наводе да је корупција „злоупотреба јавног положаја ради стицања приватне користи“.¹⁸

6. Основне карактеристике и узроци корупције у привреди

Мере и препоруке садржане у Акционом плану су пре свега превентивног карактера, односно усмерене су на спречавање корупције. Али те мере и препоруке преплићу се са мерама репресивног карактера, чији је циљ кривично гоњење и санкционисање корупције. Да би се репресивне мере успешно примениле предуслов је да корупција буде благовремено откривена, а да би се то остварило она се мора јасно препознати у реалном животу. Стога је потребно познавати следеће основне карактеристике корупције, које нећемо детаљније објашњавати:

¹⁵ З. Ђокић, А. Шћекић, „Корупција као тешки облик криминала“, у: Зборник радова XVI семинара права *Тешки облици криминала*, Будва, 8–12. јун 2004, Институт за криминолошка и социолошка истраживања и Виша школа унутрашњих послова, стр. 259.

¹⁶ М. Вујаклија, *Лексикон страних речи и израза*, Просвета, Београд, 1986.

¹⁷ *Корупција и људска права*, магазин о корупцији – ПУЛС, Центар за менаџмент, Београд, децембар 2002. – јануар 2003, стр. 3.

¹⁸ Б. Беговић, *Економска анализа корупције*, Центар за либерално-демократске студије, Београд, 2007, стр. 10.

- *прикривеност* је карактеристика корупције у вези са постојањем јаких мотива да се не сазна за кривично дело из области корупције, нити за учиниоца тог дела, односно да се прикрије злоупотреба овлашћења и прибављање личне користи или користи за другог таквом злоупотребом овлашћења, а што је у вези са постојањем свести да се врши недозвољена радња коју друштво санкционише као кривично дело, тако да је у тој области веома изражена „тамна бројка“ криминала;
- *променљивост облика у којима се испољава и њихова прилагодљивост новим условима*, што значи да се ради о динамичној појави чији се појавни облици веома брзо прилагођавају датим друштвеним (политичким и економским) условима у којима се корупција одвија;
- *разноликост појавних облика*, који зависе од области у којој се корупција испољава, погодности које доприносе њеном вршењу, услова у којима се одвија и личних карактеристика учинилаца;
- *распрострањеност и међународни карактер* је карактеристика корупције која означава да се она одвија у готово свим областима друштвеног и економског живота и на свим нивоима, при чему границе између држава нису препрека за њено одвијање и ширење;
- *Користољубиви мотив* је карактеристика која произилази из саме природе корупције – да се прибави незаконита имовинска корист злоупотребом овлашћења;
- *Неетичност* је карактеристика корупције која се одражава кроз грубо кршење општепризнатих моралних вредности друштва, као што су демократија, поштовање закона, поштовање личности, интегритет, радне вредности, економичност, ефективност и друго.¹⁹

Корупција и мито као негативне друштвене појаве јављају се практично од формирања првих држава и од појаве лица која обављају послове државне власти. Са развојем државе корупција и мито добијају своје карактеристичне појавне облике за поједина друшт-

¹⁹ С. Ђукић, „Актуелно стање корупције у Републици Србији и корупција у привреди“, *Годишњак Универзитета ЕДУКОНС*, Сремска Каменица, 2012, стр. 37.

ва и државе, при чему се ти облици мењају и прилагођавају новим условима, продирући у све поре државне власти. Та појава угрожава економску, политичку и друштвену моћ сваке државе, утиче на стварање и развој сиромаштва, али и сиромаштво повратно делује на корупцију, јер у одређеним случајевима сиромаштво може бити узрок вршења корупцијских кривичних дела.²⁰ Корупција је типична реципрочна активност јер се заснива на принципу даш-дам, а делује кроз мрежу односа против којих је потребно борити се уз помоћ мреже судова, полиције и невладиних организација. Суштина је у дискрецији, тајности, све се обавља скривено. То је обично игра један на један. Зато се тешко и открива. И још теже доказује. Ризик од откривања је смањен јер је обостран, делотворан и крајње ефикасан. Резултат корупције је увек извешан и безрезервно сигуран: „Ја теби – ти мени – сад и овде“.²¹

Постоји мноштво узрока корупције у привреди, од којих треба посебно истаћи: недовољно изграђен привредни систем, неусклађен са економским законитостима, политичким, правним и другим условима; бирократске злоупотребе дискреционих овлашћења од стране пословодних и управљачких структура; низак ниво свести и стручних знања руководилаца и радника на кључним местима; лоша организација процеса пословања; недостатак личне одговорности; непостојање или лоша организација контроле; затвореност према јавности и нетранспарентност доношења и спровођења одлука; кумулација више неспојивих функција у једној личности и друго.²²

7. Борба против корупције у привреди у Републици Србији

Нужан пратилац уласка страног капитала у земље у транзицији јесте и улаз тзв. прљавог новца, чиме се искључује здрава конку-

²⁰ А. Фалацић, „Кривичноправни и криминолошки аспект корупцијских кривичних дјела“, *Пословна економија*, часопис за пословну економију, предузетништво и финансије, Фабус, Сремска Каменица, 2008, стр. 66.

²¹ З. Миливојевић и други, *Упутство за употребу корупције*, Агенција Аргумент, Београд, 2002, стр. 11.

²² С. Ђукић, „Актуелно стање корупције у Републици Србији и корупција у привреди“, *Годишњак Универзитета ЕДУКОНС*, Сремска Каменица, 2012, стр. 38.

ренција, а носиоци таквог криминалног деловања због своје моћи и привидно законитог деловања постају све јачи и недодирљиви. Финансирањем политичких странака остварују утицај на полицију и судство, као и на садржај закона који се доносе а којима се треба борити против организованог криминала.²³ Демократске промене у Србији, које су почеле 2000. године, и повратак земље у значајне међународне институције имали су за последицу одређен помак у раду домаћих органа правосуђа и органа унутрашњих послова, а све с циљем супротстављања организованом и међународном криминалу на билатералном, регионалном и глобалном плану. Наиме, извршене су реформе у оквиру правосуђа, органа унутрашњих послова, а на законодавном плану дошло је до извесних активности.²⁴ Дефинисање појма организованог криминала сматра се у многим државама првим корак за његово успешно сузбијање унутар националних граница или изван њих.²⁵ Корупцију је веома тешко открити и доказати. Број откривених случајева корупције, број поднетих кривичних пријава, број извршилаца кривичних дела са елементима корупције против којих су покренути кривични поступци и примењене законске мере не дају праву слику о обиму и распрострањености ове појаве.

Ипак, резултати борбе против корупције у Републици Србији, након доношења Националне стратегије за борбу против корупције, дакле за период од 1. јануара до 31. децембра 2006. године могу се оценити значајно бољим од резултата постигнутих у ранијем периоду. Полиција је током 2006. године поднела 1.157 кривичних пријава против 1.928 лица, од којих је 197 лица лишено слободе због основане сумње да су извршили 2.809 кривичних дела. Међу откривеним кривичним делима предњачи злоупотреба службеног положаја (1.444), а затим следе проневера (242), примање мита (64), давање

²³ О овоме више у: А. Dolgova, *Organized crime in Russia, Organized crime in the Baltic Sea Area*, Pre-Congress organized by the Swedish national section of AIDP, Saltsjobaden, Sweden, 6–8. јун 1997, Nouvelles Etudes Penales, 1998, стр. 175–193.

²⁴ Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала донет је и објављен у *Службеном гласнику РС*, бр. 42 од 19. јула 2002, а прве измене претрпео је већ у априлу 2003. Закон о изменама и допунама овог закона објављен је у *Службеном гласнику РС*, бр. 39 од 11. априла 2003.

²⁵ Pre-Congress Resolution, Pre-Congress organized by the Swedish national section of AIDP, Saltsjobaden, 1997, Nouvelles Etudes Penales, AIDP 16/98, стр. 278–279.

мита (31), фалсификовање службене исправе (780) и неосновано добијање и коришћење кредита и других погодности (24). Међу пријављеним лицима најзаступљенији су запослени у друштвеним и приватним предузећима (1.215), запослени у јавним предузећима (ЕПС, Србијашуме, НИС – 273), запослени у органима државне управе и локалне самоуправе (128), запослени у МУП-у (76), запослени у Управи царина (61), запослени у здравству (74), запослени у просвети (49), запослени у правосудним органима (судије, вештаци... – 37), запослени у Пореској управи (22), запослени у инспекцијским органима (15), те они из осталих занимања (681). Статистичке показатеље о корупцији, базиране на реализованим случајевима, не можемо упоређивати са оним што називамо „тамна бројка криминалитета“ у овој области. Једна од основних карактеристика корупције јесте њена прикривеност, тако да је „тамна бројка“ у овој области значајно већа него у другим врстама криминала.²⁶

Због чега корупција представља зло (из извештаја Комитета за цивилне слободе и међународне послове ЕУ): због тога што смањује поверење у владу и њене институције; што лагано руши демократију и стабилност коју доноси то политичко уређење; што поткопава економски развој државе; што је одскачна даска за криминал белих крагни – тек са појавом корупције политичар заиста постаје проститутка, а државни функционер, уместо да служи народу, њен роб, што у вези са међународним криминалом омогућује велике преваре владиних чиновника и политичких функционера (Д. Јуричан, *Корупција као социјално и политичко зло*, www.radiostudent.si).

Међународни монетарни фонд процењује да је годишњи профит од криминалних делатности 550 милијарди евра, а те делатности у великој мери почивају на корупцији (А. Фалацић, 2008: 82).

Корупција у ужем смислу, или примање и давање мита, најчешће се одвија „у четири ока“, било да се поклон или обећање поклона дају непосредно или преко посредника. Користољубиве злоупотребе службеног положаја и друга кривична дела са елементима корупције (закључење штетног уговора, превара у служби, проневера, кршење закона од стране судије, противзаконито посредовање, фалсификовање службене исправе и др.) такође се врше прикриве-

²⁶ С. Ђукић, „Актуелно стање корупције у Републици Србији и корупција у привреди“, *Годишњак Универзитета ЕДУКОНС*, Сремска Каменица, 2012, стр. 47.

но. Злоупотребе, проневере и друга кривична дела често се накнадно прикривају помоћу фалсификоване службене документације. Фалсификоване службене исправе потом се у поступку користе као доказна средства, али неретко се у пракси догађа да извршиоци уништавају или сакривају службену и пословну документацију како би онемогућили доказивање основног кривичног дела са елементима корупције. Постигнути резултати на сузбијању корупције показују да су органи откривања и гоњења кривичних дела способни да открију и докажу корупцију, али не и да је сузбију. Они спроводе репресивне мере, односно откривају кривична дела и њихове извршиоце. Међутим, борба против корупције треба да се заснива, пре свега, на превенцији. Да би се превенција ефикасно спроводила неопходно је стварање економског, правног и политичког амбијента у којем се простор за одвијање корупције сужава на друштвено прихватљиве размере. То се постиже правим мерама економске политике, бољим законским решењима и координираном акцијом свих релевантних органа и институција. Неспорна је неопходност доношења нових антикорупцијских прописа и ефикасније примене већ донетих.²⁷

Осим неопходности измене постојећих и доношења нових закона, не мање важну улогу у борби против корупције има и примена тих прописа, која мора да буде заснована на начелима професионализма. У вези с тим важну улогу имају обука, специјализација и усавршавање органа откривања и гоњења кривичних дела. Ефикасно и ефективно спровођење кривичноправних одредби захтева обуку, специјализацију и стално стручно усавршавање припадника полиције, јавних тужилаца и судија за откривање и гоњење кривичних дела из области економског и финансијског криминала, а посебно кривичних дела корупције. Не мање важну улогу у примени закона има и остваривање сарадње између државних органа, као и сарадња тих органа са свим другим субјектима демократског друштва. Сарадња се мора одвијати и на националном и на међународном нивоу. Министарство унутрашњих послова, као орган откривања кривичних дела и њихових извршилаца, је најактивнији и најорганизованији државни орган који се бори против корупције. Ту борбу спроводе специјализоване екипе криминалистичке полиције заду-

²⁷ *Ibid.*

жене за сузбијање привредног, односно финансијског и економског криминала.

Најзад, треба рећи да, у складу са дефиницијом корупције која је дата у Националној стратегији за борбу против корупције Владе Републике Србије, под појам корупције обавезно треба подводити следећа кривична дела: **1.** „Давање и примање мита у вези са гласањем“ из члана 156 КЗ РС; **2.** „Неосновано добијање и коришћење кредита и друге погодности“ из члана 209. КЗ РС; **3.** „Одавање пословне тајне“ (из користољубља) из члана 240, став 2 КЗ РС; **4.** „Фалсификовање службене исправе“ из члана 357 КЗ РС (када је извршено у стицају са неким од кривичних дела извршених из користољубља); **5.** „Злоупотреба службеног положаја“ из члана 359 КЗ РС; **6.** „Кршење закона од стране судије, јавног тужиоца и његовог заменика“ из члана 360 КЗ РС; **7.** „Превара у служби“ из члана 363 КЗ РС; **8.** „Проневера“ из члана 364 КЗ РС; **9.** „Противзаконито посредовање“ из члана 366 КЗ РС; **10.** „Примање мита“ из члана 367 КЗ РС; **11.** „Давање мита“ из члана 368 КЗ РС; **12.** „Одавање службене тајне“ (из користољубља) из члана 369, став 2 КЗ РС и остала кривична дела.²⁸

Дакле, као основни елементи корупције, на основу изнетих дефиниција, могу се навести: 1) незаконито понашање; 2) склоност непотизму; 3) уцењивање и проневера; 4) злоупотреба јавног положаја за личне циљеве; 5) делатност супротна моралним нормама; 6) богаћење без правног основа; 7) губљење поверења у државу и друштво и слично (Г. Божиловић-Петровић, 2008: 67). Али да бисмо били добри и морални треба нам већи или мањи напор у савлађивању инстинката. Живећи у друштву, човек је изложен многим искушењима и мало је оних који ће признати као Оскар Вајлд: „Свему могу да се одупрем, изузев искушењима“ (Д. Мићуновић, 2001: 7). Све наведено упућује на закључак да тамо где постоје политика, моћ и утицај – постоји и у мањој или већој мери корупција.

²⁸ С. Ђукић, „Актуелно стање корупције у Републици Србији и корупција у привреди“, *Годишњак Универзитета ЕДУКОНС*, Сремска Каменица, 2012, стр. 49.

8. Глобални индекс перцепције корупције

Саставни део рада су конкретне активности и извештај о резултатима истраживања које објављује Међународна невладина организација за борбу против корупције *Transparency International* – TI, под називом *Глобални индекс перцепције корупције* (CPI).²⁹ Тај извештај може делимично помоћи у разјашњавању корупционих односа јер се индексирање темељи на мерењу степена у ком се опажа корумпираност у јавном сектору, и то државних функционера, политичара и јавних службеника. Индекс се сачињава на основу тринаест различитих истраживања и студија које је спровело десет независних институција, испитујући предузетнике, аналитичаре, локалне стручњаке, представнике институција и пословне људе. Према наводима, индекс перцепције корупције има за циљ:

- да измери колико присуство корупције у јавном сектору опажају пословни људи, стручњаци и аналитичари ризика;
- да унапреди компаративно разумевање нивоа корупције;
- да понуди пресек виђења доносилаца одлука које утичу на трговину и инвестиције;
- да стимулише научна истраживања, анализе узрока и последица корупције на међународном и домаћем плану;
- да допринесе подизању свести о корупцији у јавности и створи климу за промене.

То истраживање се одвија годинама и пружа податке који се могу пратити у континуитету. Корупција је у истраживању дефинисана као „злоупотреба јавних овлашћења за приватну корист“. Истраживање обухвата скоро све земље света и обухвата период претходне две године од објављивања, а обухвата најмање три истраживања унутар сваке земље. Земље су вредноване на скали од 0 (веома корумпиране), до 10 (веома „чисте“). У следећим табелама, на основу резултата TI за 2010. годину, ради компарације, представљене су земље са најмањом и земље са највећом уоченом корупцијом у јавном сектору.

Поводом објављивања листе земаља рангираних по индексу перцепције корупције за 2010. годину, чак три четвртине земаља

²⁹ www.transparency.org.yu.

има најниже оцене: мање од пет поена на скали; на нижа места доспеле су земље које су биле посебно тешко погођене „финансијском кризом“. Резултати индекса перцепције корупције за 2010. годину показују да је корупција светски проблем.

На основу резултата TI за 2010. годину, земље које су показале напредак од 2009. до 2010. године су: Бутан, Чиле, Еквадор, Гамбија, Хаити, Јамајка, Кувајт и Катар, земље тзв. Трећег света, као и БЈР Македонија, а погоршање су показале државе погођене економском кризом, међу којима су САД, Грчка, Италија и Мађарска, као и Чешка, Мадагаскар, Нигер.

Нови Зеланд, Данска и Сингапур су земље перцепиране као најмање корумпиране, док је индекс перцепције корупције најлошији у Сомалији, Авганистану и Мјанмару (од укупно 178 држава), а затим следе земље које су биле или су и даље попришта оружаних сукоба: Ирак, Узбекистан, Туркменистан, Судан, Чад, Бурунди, Екваторијална Гвинеја, Ангола и Венецуела.

Табела 8.1. Најмање корумпиране (најбоље) земље на свету према истраживању Transparency International-a (2009–2010)

ЗЕМЉЕ СВЕТА УОЧЕНЕ КАО НАЈМАЊЕ КОРУМПИРАНЕ			
Ранг	Земља	Скор (0–10), CPI 2010.	Скор (0–10), CPI 2009.
1.	Нови Зеланд	9,3	9,4 – 1.
	Данска	9,3	9,3 – 2.
	Сингапур	9,3	9,2 – 3.
4.	Шведска	9,2	9,2 – 3.
	Финска	9,2	8,9 – 6.
6.	Канада	8,9	8,7 – 8.
7.	Холандија	8,8	8,9 – 6.
8.	Швајцарска	8,7	9,0 – 5.
	Аустралија	8,7	8,7 – 8.
10.	Норвешка	8,6	8,6 – 11.

Извор: Transparency International – TI.

Табела 8.2. Најкорумпираније (најлошије) земље на свету према истраживању *Transparency International-a* (2009–2010)

ЗЕМЉЕ СВЕТА УОЧЕНЕ КАО НАЈКОРУМПИРАНИЈЕ			
Ранг	Земља	Скор (0–10), CPI 2010.	Скор (0–10), CPI 2009.
178.	Сомалија	1,1	1,1 – 180.
176.	Авганистан	1,4	1,3 – 179.
	Мјанмар	1,4	1,4 – 178.
175.	Ирак	1,5	1,5 – 176.
172.	Узбекистан	1,6	1,7 – 174.
	Туркменистан	1,6	1,8 – 168.
	Судан	1,6	1,5 – 176.
171.	Чад	1,7	1,6 – 175.
170.	Бурунди	1,8	1,8 – 168.
168.	Ангола	1,9	1,9 – 162.

Извор: Transparency International – TI.

У 2010. години, на Глобалном индексу перцепције корупције (CPI), Србија је добила оцену 3,5 и дели 78–84. места. Оцена коју смо добили далеко је од прве пролазне – 5,0 и резервисана је за земље у којима корупција представља изузетно озбиљан, системски проблем. Место на ранг листи делимо са *Колумбијом, Лесотом, Кином, Перуом, Тајландом и Грчком*. Дакле, прилично је очигледно – са земљама које хронично и пословично „не бије добар глас“ кад је у питању корупција. Лошије од Србије рангиране су Албанија (3,3 на 87. месту) и Босна и Херцеговина (3,2 на 91. месту). Србија је по индексу перцепције корупције (ако се изузме БиХ) иза свих бивших југословенских република и, у конкуренцији земаља региона, поново се нашла при самом дну.

Табела 8.3. Преглед индекса у Србији и земљама у окружењу
(2009–2010)

ПРЕГЛЕД ИНДЕКСА У СРБИЈИ И ЗЕМЉАМА У ОКРУЖЕЊУ (CPI 2010–2009)			
Ранг	Земља	Скор (0–10), CPI 2010.	Скор (0–10), CPI 2009.
27.	Словенија	6,4	6,6 – 27.
62.	Хрватска	4,1	4,1 – 66.
	Македонија	4,1	3,8 – 71.
67.	Италија	3,9	4,3 – 63.
69.	Црна Гора	3,7	3,9 – 69.
	Румунија	3,7	3,8 – 71.
73.	Бугарска	3,6	3,8 – 71.
78.	Србија	3,5	3,5 – 83.
	Грчка	3,5	3,8 – 71.
87.	Албанија	3,3	3,2 – 95.
91.	БиХ	3,2	3,0 – 99.
110.	Косово	2,8	

Извор: Transparency International – TI, стр. 12.

Словенија је и са двогодишњим падом и даље испред великог броја чланица ЕУ, као што су Кипар (6,3), Шпанија (6,1), Португал (6,0), Малта (5,6), Пољска (5,3), Литванија (5,0), Мађарска (4,7), Чешка (4,6), Летонија и Словачка (4,3). Србија од 2003. године континуирано добија CPI (индекс перципиране корупције). Индекс корупције за Србију се са 2,7 у 2003. години поправио на 3,5 у 2009. години, али у обзир мора да се узме и да је од 2003. године индекс обухватао Србију и Црну Гору, а тек од 2006. године само Србију.³⁰

³⁰ Станимир Ђукић, „Узроци, појавни облици и економске последице корупције у Србији“, докторска дисертација, предата на одбрану на Универзитету EDUCONS, Факултет пословне економије, Сремска Каменица, новембар 2013.

ТАБЕЛА 8.4. Преглед земаља бивше СФРЈ ранжираних по индексу (CPI) за период 2000–2011.

Ранг	Земља	Скор 2000.	Скор 2003.	Скор 2004.	Скор 2005.	Скор 2006.	Скор 2007.	Скор 2008.	Скор 2009.	Скор 2010.	Скор 2011.	Број истраживања – CPI 2011.
35.	Словенија	5,5	5,9	6,0	6,1	6,4	6,6	6,7	6,6	6,4	5,9	8
66.	Хрватска	3,7	3,7	3,5	3,4	3,4	4,1	4,4	4,1	4,1	4,0	10
66.	Црна Гора (СЦГ 2000–2006)	1,3	2,3	2,7	2,8	3,0	3,3	3,4	3,9	3,7	4,0	5
69.	Македонија	/	2,3	2,7	2,7	2,7	3,3	3,6	3,8	4,1	3,9	6
86.	Србија (СЦГ 2000–2006)	1,3	2,3	2,7	2,8	3,0	3,4	3,4	3,5	3,5	3,3	7
91.	БиХ	/	3,3	3,1	2,9	2,9	3,3	3,2	3,0	3,2	3,2	6

Извор: Transparency International – TI.

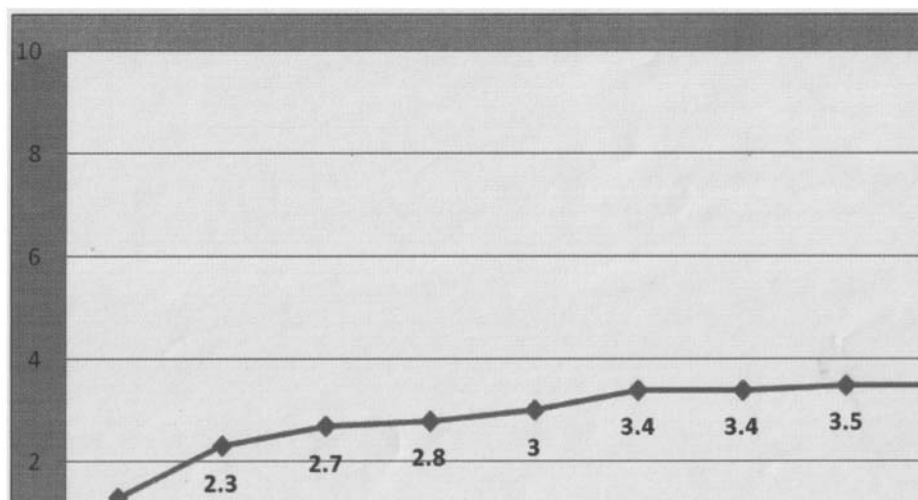
Анализирајући податке из претходне табеле може се доћи до више важних закључака. Слика Србије у погледу корупције била је катастрофална. Србија је међу земљама бивше СФРЈ била најлошије котирана, а налазила се на самом дну и у односу на остатак света. Србија се и даље налази међу најлошије котираним земљама бивше СФРЈ, али није потпуно на дну светске лествице. Посматрајући остале земље, примећује се да једна од њих (Босна и Херцеговина) има чак и пад индекса упркос протекторату Уједињених нација и строгом надзору институција. Словенија, која је и у 2005. години имала завидан ранг у односу на друге земље бивше СФРЈ, из године у годину постизала је приметан раст индекса.

Корупције нема само у Србији, већ је она у мањој или већој мери присутна у свим земљама света (посебно у региону) и представља озбиљну препреку бржем и ефикаснијем развоју. У Европи је, сталном борбом, корупција сведена на минимум и ако Србија жели да

буде пуноправан члан ЕУ мора да сузбије корупцију. Корупција се лако „прелива“ преко границе, веома је раширена тако да се не може изоловано посматрати као ствар једне земље, већ свих земаља у региону југоисточне Европе. Нужан пратилац уласка страног капитала у земље у транзицији јесте и улаз тзв. „прљавог новца“, чиме се искључује здрава конкуренција, а носиоци таквог криминалног деловања, због своје моћи и привидно законитог деловања, постају све јачи и недодирљиви.

Да је Србија од 2000. до 2011. године на скали уочавања корупције (СРП) остварила напредак, али ипак мали, може се представити следећим дијаграмом.

*СЛИКА 8.1. Еволуција Србије (СЦГ до 2007)
на скали (СРП) за период 2000–2011.*

Извор: www.transparentnost.org.yu.

Анализом периода од 2000. до 2011. године дошло се до закључка да већина земаља региона, укључујући Србију, стагнира или назадује у борби против корупције. Зато пласманом, а поготово оценом (која је далеко важнија од пласмана), не смемо и не можемо бити задовољни, јер је то разлог за забринутост. Откад нас уопште опсервирају и оцењују, након 2000. године, све оцене које смо добили биле су испод „пролазних“ – 5,0, незадовољавајуће. Најлошији ре-

зултат Србија је забележила 2000. године, када је индекс перцепције корупције износио 1,3. Касније смо ту оцену поправљали и она се кретала од 2,3, 2,7, 2,8, 3,0 до 3,4 у 2007. години, што смо поновили 2008, првој години у којој је изостао напредак. Најбољи резултат (мада и даље слаб), забележен је 2009. и 2010. године и износио је 3,5, док је 2011. године износио 3,3. Србија је напредовала до 2007. године, али се од тада бележи стагнација. Од 2007. до 2010. померили смо се за 0,1 поен, па је практично изостао било какав напредак.³¹

9. Државна репресија као један од облика супротстављања корупцији – анализа резултата за Србију

Појаву корупције је веома тешко статистички обрадити пошто се она готово увек одвија у „четири ока“ и циљ учесника у тој активности јесте да она остане тајна. Због тога је за корупцију као облик криминалног деловања карактеристична велика „тамна бројка“. Њен статистички и материјални израз је мито. Због њених карактеристика, и реакција државе на корупцију је различита и зависи од конкретних облика испољавања. Један од облика супротстављања јесте и репресија која, по правилу, ступа на сцену након извршења кривичног дела, и њен циљ јесте да се кривично дело разјасни и предузму адекватне мере према извршиоцу, односно да се извршиоцу изрекне адекватна казна. Репресијом се не делује директно на узроке корупције већ се настоји да се елиминишу последице које су настале њеним деловањем. Због тога се, као доминантне мере репресије јављају мере казнене репресије, у чијој примени мора доћи до изражаја поштовање начела законитости. Законита примена казнене репресије омогућава да сва лица, без обзира на њихову друштвену и политичку моћ, уколико су учиниоци неког корупцијског кривичног дела, буду обухваћена кривичним прогоном (Бошковић, 2000: 121). Пошто је у основи сваког дела с елементима корупције злоупотреба службеног положаја, ова се појава и посматра првен-

³¹ Станимир Ђукић, „Узроци, појавни облици и економске последице корупције у Србији“, докторска дисертација, предата на одбрану на Универзитету EDUCONS, Факултет пословне економије, Сремска Каменица, новембар 2013.

ствено кроз кривична дела против службене дужности. У Републици Србији кривично законодавство је настојало да сузбије корупцију прописивањем оштрих кривичних санкција. Међутим, резултати државне репресије показују да прописивање оштрих санкција само по себи није гарант успеха у борби против корупције. Анализа резултата у Србији за период од 1990. до 1999. и од 2000. до 2009. године, кроз однос поднетих кривичних пријава, оптужења, пресуда и броја осуђених лица на казне затвора за кривична дела против службене дужности – то показује.³²

У Републици Србији је у периоду од 1990. до 1999. године поднето 43.325 кривичних пријава за кривична дела против службене дужности. Од тога су оптужена 20.464 лица или 47,2% од укупног броја поднетих кривичних пријава, док је осуђено 13.780 лица или 67,3% укупно оптужених лица. Од тога је 3.175 лица, или 23%, осуђено на затворске казне. Просечан број кривичних пријава по години износи 4.332 кривичне пријаве. У 1990. години број кривичних пријава је био највећи и износио је 6.094 кривичне пријаве или 14% од укупног броја кривичних пријава. Број пријава у наредном периоду је у опадању, да би 1999. године достигао најнижи ниво – 3.169 или 7,3% од укупно поднетих кривичних пријава. Разлог малог броја поднетих кривичних пријава за кривична дела против службене дужности су дешавања на нашем простору (рат и НАТО агресија), што аутоматски не значи и мањи број извршених дела, и то због високе тзв. „тамне бројке“ криминалитета, присутне код оваквих кривичних дела. Највише оптужених је било 1990. године – 4.214 или 20,6% од укупно оптужених лица. Тај број је у сталном опадању, до нивоа најмање оптужених, 1996. године – укупно 1.323 или 6,5% од укупно оптужених лица. Број осуђених лица такође опада од 1990. године (када је највећи и износи 2.885 или 20,9% од укупног броја осуђених лица), да би у току 1996. године достигао најнижи ниво од 830 лица или 6% од укупног броја осуђених лица. Карактеристично је да је број осуђених лица током 1995. (875) и 1996. (830) знатно нижи од просека за наведени период, који износи 1.378 осуђених лица годишње. Број лица осуђених на казне затвора опада од 1990. (укупно 596 или 18,7% од укупно осуђених на казну затвора) до 1996. године, када је на казну затвора осуђено 177 лица или 5,5% од

³² Ж. Нинчић, „Корупција и реаговање државе“, *Безбедност*, бр. 3/2011, Београд.

укупно осуђених на казну затвора, што представља и најмањи број осуђених лица у периоду од 1990. до 1999. Од 1996. године број осуђених се постепено повећава. Иначе, највећи број оптужења потврђених пресудом био је током 1999. године, кад је од 1.566 оптужених лица осуђено 1.133 или 72,3%. Највећи број осуђених лица на затворске казне у односу на број осуђених лица био је 1993. године, кад је од 1.236 осуђених лица на казну затвора осуђено 314 лица или 25,4%.

С друге стране, у периоду од 2000. до 2009. године поднета је 45.681 кривична пријава за кривична дела против службене дужности, што је за 5,4% више него у периоду од 1990. до 1999. Од тога, оптужено је 17.428 лица или 38,15% од укупног броја поднетих кривичних пријава, док су осуђена 10.384 лица или 59,6% од укупно оптужених. Од тога је 2.900 лица или 27,9% осуђено на затворске казне. Просечан број кривичних пријава по години износи 4.568 кривичних пријава. У 2004. број кривичних пријава је највећи и износи 5.536 или 12,1% од укупног броја кривичних пријава. Број пријава у наредном периоду је у константном опадању, да би 2009. године износио 4.073 или 8,9% од укупно поднетих кривичних пријава. Најмање оптужених било је 2001. године – 1.473 или 8,5% од укупно оптужених, док је највише оптужених било 2006. – 1.907 или 10,9% од укупно оптужених лица. Од тада тај број константно опада, да би 2009. године износио 1.452 лица или 8,3% од укупно оптужених лица. Број осуђених лица био је највећи такође 2006. и износио је 1.149 или 11,0% од укупно осуђених лица. Тај број је даље у константном опадању, да би 2009. године износио 878 или 8,4% од укупног броја осуђених лица, што је и најмањи број осуђених лица у периоду од 2000. до 2009. године, за који је иначе просечан број осуђених лица био 1.038 годишње. Број лица осуђених на казне затвора био је највећи 2004. године и износио је 360 лица или 12,4% од укупно осуђених лица на казну затвора за кривична дела против службене дужности. У периоду од 2002. до 2006. године број лица осуђених на казну затвора годишње је већи од укупног просека, који износи 290 лица осуђених на казну затвора, док у последње три године тај број опада испод просека – 2007. (185), 2008. (206) и 2009. (193). Највећи број оптужења у периоду од 2000. до 2009. године, потврђених пресудом, био је 2000. године, кад је од 1.583 оптужена лица осуђено 1.102 или 69,6%. Највећи број осуђених лица на за-

творске казне у односу на број осуђених лица био је у 2002, кад је од 1.031 на казну затвора осуђено 326 или 31,6%.

Поређењем периода од 1990. до 1999. и периода од 2000. до 2009. године може се констатовати да, када је у питању број поднетих кривичних пријава, оптужења, пресуда и пресуда на казну затвора, у периоду од 2000. до 2009. године дошло (изузев повећања броја поднетих кривичних пријава за 5,4%) до смањења броја оптужених лица за 17,4%, осуђених за чак 32,7% и осуђених лица на казну затвора за 9,4%. То значи да, и поред покушаја „увођења реда“ у држави након промена 2000. године, честих измена кривичног законодавства и поштравања кривичних санкција за кривична дела против службене дужности, односно кривичних дела с елементима корупције, није дошло до повољних резултата у супротстављању корупцији. Супротно очекивањима, кривична дела против службене дужности, односно кривична дела с елементима корупције, имају тенденцију повећања зато што изостају корените реформе у свим сегментима битним за функционисање друштва и нема чврсте политичке воље за спречавање корупције, што многе корупционашке афере, у којима учествују лица на највишим државним и политичким функцијама, свакодневно потврђују.

Са аспекта броја извршилаца, учесталости и последица које производе, у Републици Србији је, у оба периода која се анализирају, изражено вршење кривичних дела против службене дужности, а као најчешћа кривична дела јављају се злоупотреба службеног положаја, примање мита, давање мита и фалсификовање службене исправе.

За кривично дело злоупотребе службеног положаја од 1990. до 1999. године поднето је 23.027 кривичних пријава. Оптужено је 9.756 лица, од којих је проглашено кривим 6.055 или 62,0% од укупног броја оптужених. На казну затвора осуђено је 1.210 или 20,0% од укупног броја лица која су проглашена кривим. Најдужа изречена затворска казна на коју је неко лице осуђено била је у трајању од 5 до 10 година, и то у једном случају (1999), док је од укупног броја лица осуђених на затворске казне највише осуђено на затворску казну у трајању од 3 до 6 месеци – 436 лица или 36,0%. Од 2000. до 2009. године за кривично дело злоупотребе службеног положаја поднето је 26.968 кривичних пријава. Оптужено је 8.581 лице, од којих је 4.736 или 55,2% од укупно оптужених проглашено кривим. На казну затвора осуђено је 1.181 лице или 24,9% од укупног броја

лица која су проглашена кривим. Најдужа изречена затворска казна на коју је неко лице осуђено била је од 5 до 10 година, и то у једном случају (2009), док је од укупног броја лица осуђених на затворске казне највише осуђено на затворску казну од 3 до 6 месеци – 471 лице или 39,8%.

Против извршилаца кривичног дела примања мита од 1990. до 1999. године поднето је 686 кривичних пријава. Оптужено је 330 лица, од којих је 243 или 73,6% проглашено кривим. На казну затвора осуђено је 135 лица или 55,5% од укупног броја лица која су проглашена кривим.

Најдужа изречена затворска казна била је у трајању од 3 до 5 година, и то у једном случају (1997), док је највише лица осуђено на затворску казну у трајању од 3 до 6 месеци – 45 или 33,3%. У периоду од 2000. до 2009. године поднето је 1.040 кривичних пријава. Оптужено је 400 лица, од којих је 311 или 77,7% проглашено кривим. На казну затвора осуђена су 233 лица или 75,0% од укупног броја лица која су проглашена кривим. Најдужа изречена затворска казна била је у трајању од 5 до 10 година, и то у једном случају (2004), док је највише лица осуђено на затворску казну у трајању од 3 до 6 месеци – 90 или 38,6%.

Кривичне пријаве за кривично дело давања мита од 1990. до 1999. године поднете су у 920 случајева. Оптужница је поднета у 417 случајева, од којих је 316 лица или 75,7% проглашено кривим. На казну затвора осуђено је 100 лица или 31,6% од укупног броја оних који су проглашени кривим. Највећа изречена затворска казна за кривично дело давања мита била је у трајању од 3 до 5 година, и то у једном случају (1995), док је највећи број лица осуђен на затворску казну од 3 до 6 месеци – 34 или 34,0%. У периоду од 2000. до 2009. године поднето је 716 кривичних пријава. Оптужена су 394 лица, од којих је 325 или 82,5% од укупног броја оптужених проглашено кривим. На казну затвора осуђено је 114 лица или 35,1% од укупног броја лица која су проглашена кривим. Најдужа изречена затворска казна била је од 2 до 3 године, и то у два случаја (2000, 2002), док је највише лица осуђено на затворску казну у трајању од 3 до 6 месеци – 49 или 43,0%.

Против извршилаца кривичног дела фалсификовања службене исправе од 1990. до 1999. године поднета је 4.451 кривична пријава. Оптужено је 3.010 лица, од којих је 2.056 или 68,3% проглашено

кривим. На казну затвора осуђено је 307 лица или 14,9% од укупног броја лица која су проглашена кривим. Најдужа изречена затворска казна била је у трајању од 2 до 3 године, и то у три случаја (1992, 1994, 1999), док је највише лица осуђено на казну затвора у трајању од 3 до 6 месеци – 113 или 36,8%. У периоду од 2000. до 2009. године поднето је 4.246 кривичних пријава. Оптужено је 2.651 лице, од којих је 1.797 проглашено кривим или 67,8% од укупног броја оптужених. На казну затвора осуђено је 261 лице или 14,5% од укупног броја лица која су проглашена кривим. Најдужа изречена затворска казна била је у трајању од 3 до 5 година, и то у једном случају (2006), док је највише лица осуђено на затворску казну у трајању од 3 до 6 месеци – 101 или 38,7%.

За извршено кривично дело проневере од 1990. до 1999. године укупно је поднето 7.786 кривичних пријава. Оптужено је 4.809 лица, од којих је 3.643 или 75,7% проглашено кривим. На казну затвора осуђено је 1.121 или 30,7% лица која су проглашена кривим. Најдужа изречена затворска казна за проневеру била је у трајању од 3 до 5 година, и то у десет случајева (1990. – 2; 1991. – 1; 1992. – 2; 1997. – 3; 1998. – 2), док је највећи број лица осуђен на казну затвора у трајању од 3 до 6 месеци – 399 или 35,6%. У периоду од 2000. до 2009. године поднето је 5.499 кривичних пријава. Оптужено је 4.077 лица, од којих је 3.145 или 77,1% од укупног броја оптужених проглашено кривим. На казну затвора осуђено је 901 лице или 28,6% од укупног броја лица која су проглашена кривим. Најдужа изречена затворска казна била је у трајању од 3 до 5 година, и то у пет случајева (2000, 2001, 2002, 2003, 2005), док је највише лица осуђено на затворску казну у трајању од 3 до 6 месеци – 416 или 46,2%.

Кривичне пријаве за кривично дело несавесног рада у служби од 1990. до 1999. године поднете су у 1.925 случајева. Оптужено је 508 лица, а проглашено кривим 217 лица или 42,7%. На казну затвора осуђена су 64 лица или 29,5% од укупног броја лица која су проглашена кривим. Највећа изречена затворска казна за кривично дело несавесног рада у служби била је у трајању од 2 до 3 године, и то у два случаја (1991. и 1999), док је највећи број лица осуђен на затворске казне од 3 до 6 месеци – 25 или 39,0%. У периоду од 2000. до 2009. године поднете су 2.082 кривичне пријаве. Оптужено је 466 лица, од којих је 160 или 34,3% проглашено кривим. На казну затво-

ра осуђена су 64 лица или 40% од укупног броја лица која су проглашена кривим. Најдужа изречена затворска казна била је у трајању од 3 до 5 година, и то у четири случаја (2005), док је највише лица осуђено на затворску казну у трајању од 6 до 12 месеци – 21 или 32,8%.

За кривично дело преваре у служби од 1990. до 1999. године поднете су 494 кривичне пријаве. Оптужена су 322 лица, од којих је 225 или 69,8% проглашено кривим. На казну затвора осуђено је 38 лица или 16,8% од укупно проглашених кривим. Најдужа изречена затворска казна била је у трајању од 1 до 2 године, и то у једном случају (1996), док је највише лица осуђено на затворску казну од 3 до 6 месеци – 14 или 36,8%. У периоду од 2000. до 2009. године поднете су 252 кривичне пријаве. Оптужена су 142 лица, од којих је 99 или 69,7% проглашено кривим. На казну затвора осуђено је 20 лица или 20,2% од укупног броја лица која су проглашена кривим. Најдужа изречена затворска казна била је у трајању од 6 до 12 месеци, и то у четири случаја (2001. – 1; 2002. – 2; 2003. – 1), док је највише лица осуђено на затворску казну у трајању од 3 до 6 месеци – 11 или 55,0%.

Најдужа затворска казна која је изречена за неко од наведених кривичних дела, у оба периода, била је у трајању од 5 до 10 година, и то за кривично дело злоупотребе службеног положаја (1999. – 1; 2009. – 1), и кривично дело примања мита (2004. – 1).

Структура изречених кривичних санкција је била различита. У периоду од 1990. до 1999. године на затворску казну у трајању од 3 до 5 година осуђена су 23 лица, на казну од 2 до 3 године 49, од 1 до 2 године 206, од 6 до 12 месеци 616, од 3 до 6 месеци 1.128, од 2 до 3 месеца 719, од 1 до 2 месеца 223, а на затворску казну у трајању до 30 дана – 178 лица. У периоду од 2000. до 2009. године на затворску казну у трајању од 3 до 5 година осуђено је 38 лица, на казну од 2 до 3 године 68, од 1 до 2 године 209, од 6 до 12 месеци 596, од 3 до 6 месеци 1.192, од 2 до 3 месеца 575, од 1 до 2 месеца 118, а на затворску казну у трајању до 30 дана – 70 лица.

Према томе, у периоду од 1990. до 1999. године највише лица је осуђено на затворску казну од 3 до 6 месеци – 1.128 или 35,5% укупно осуђених лица на затворске казне; затим у трајању од 2 до 3 месеца – 719 или 22,6%, те од 6 до 12 месеци – 616 или 19,4% од укупног броја осуђених лица на затворску казну. То значи да је

највише лица осуђено на затворску казну у трајању од 2 до 12 месеци – укупно 2.463 лица или 77,5% од укупног броја осуђених на затворске казне. У периоду од 2000. до 2009. године највише лица је осуђено на затворску казну од 3 до 6 месеци – 1.192 или 41,1% од укупно осуђених лица на затворске казне; затим у трајању од 6 до 12 месеци – 596 или 20,5%, те од 2 до 3 месеца – 575 или 19,8% од укупног броја осуђених лица на затворску казну, што значи да је највише лица осуђено на затворску казну у трајању од 2 до 12 месеци – укупно 2.363 лица или 81,4% од укупног броја осуђених на затворске казне.

На основу наведених података може се закључити да је у оба периода (1990–1999; 2000–2009) у Републици Србији било карактеристично вршење кривичних дела против службене дужности и кривичних дела с елементима корупције. Међутим, укупно гледано, мали проценат кривичних пријава је резултирао казном затвора. Од укупно 89.006 поднетих кривичних пријава за кривична дела против службене дужности свега 6,8% је резултирало пресудом на казну затвора. Разлози за то су: недостатак квалитетних доказа; спорост поступка у свим фазама; коруптивни односи на релацији полиција – тужилаштво – суд; недовољно високе запрећене затворске казне; недовољно висока доња граница запрећене казне (Нинчић, 2009: 460).

С друге стране, податак да је од укупног броја пресуда на затворску казну 79,4% било осуђених на казну затвора у трајању до 12 месеци очито говори да држава не шаље довољно јасну поруку о „неисплативости“ учешћа у корупцији. Напротив, кривична дела против службене дужности су, имајући у виду карактер дела, начин извршења и потенцијалне извршиоце, кривична дела са изразитом опасношћу по друштво. Због тога је недопустиво да једна земља која тежи да буде уређена, економски стабилна и на демократским принципима заснована својом репресивном делатношћу кроз кривично законодавство, током периода од 20 година, има резултате који не делују превентивно, као фактор одвраћања од вршења кривичних дела с елементима корупције, већ – супротно – могу стимулативно деловати на потенцијалне учиниоце по принципу „вреди ризиковати“.

10. Закључак

Организовани криминал представља највећу опасност, која заједно са тероризмом и незаобилазном корупцијом, као сложенем појавом која је присутна у свим фазама развоја друштва, прети савременом свету. Организовани криминал и корупција онемогућавају развој друштва, стварају неповерење грађана према власти и њеним органима, блокирају реформе, умањују спремност на инвестиције, наносе финансијске штете, уништавају привреду, штете међународном угледу земље итд. Због тога се против организованог криминала и корупције мора борити свим расположивим средствима државе и демократског друштва. Борба против организованог криминала и корупције која се заснива само на кривичном прогону је кратког даха. Акције типа „одвајања кукоља од жита“ или „вађења труле јабуке из корпе“ не решавају проблем организованог криминала и корупције уколико се не изврше анализе откривених и реализованих случајева у циљу елиминисања услова, околности и погодности који су довели до извршења кривичних дела и коруптивног понашања. Супротстављање организованом криминалу и корупцији у Србији мора бити планска, организована и на реалним основама заснована на активност свих државних органа, у складу са укупним стањем у земљи и консензусом свих политичких чинилаца. Мора се наћи баланс између онога што се жели постићи и шта се може постићи одређеним мерама. Неадекватне мере не само што немају позитиван ефекат и не утичу на елиминисање организованог криминала и корупције, већ омогућавају развој нових облика испољавања.

У савременим условима оштра казнена политика, сама по себи, није довољна. Ефекат кривичне санкције, посебно казне као доминантне мере репресије, за кривична дела против службене дужности у Србији, у периоду од 1990. до 2009. године, није био на задовољавајућем нивоу. И поред оштре казнене политике, резултати државне репресије показују изразито мали проценат пресуда на казне затвора у дужем временском трајању, већ, напротив, највећи проценат чине казне затвора у трајању до 12 месеци. Тиме се, генерално, шаље лоша порука и изазива лоша перцепција грађана о напорима државе да сузбије различите облике коруптивних активности, имајући у виду друштвену опасност коју организовани криминал и корупција представљају. У складу с тим, поставља се питање какве

су могућности Србије у супротстављању организованом криминалу и корупцији?

Док се организовани криминал крајем прошлог века развијао и интернационализовао, системи безбедности многих земаља нису били способни да му адекватно одговоре. Кад су оформљене специјализоване службе за решавање овог проблема већ су биле причињене велике штете. Огромна средства која су уложена у реформу система безбедности нису променила „сценарио у којем је он корак иза организованог криминала“. Стога треба наставити рад на реформи сектора безбедности.

Такво стање организовани криминал је искористио да се инфилтрира у готово све поре државног и друштвеног живота. Нарочито су деструктивне везе које су остварене са носиоцима политичке и економске моћи. Уз то, дошло је до умрежавања криминалних група које делују у националним оквирима, „подизања“ њиховог деловања на наднационални ниво, уз истовремено успостављање партнерства са криминалним групама и мрежама из других земаља, што је условило и стварање транснационалних илегалних тржишта организованог криминала.

Због тога структурни безбедносни проблем на разне начине угрожава вредности и интересе појединца, друштва, држава и међународне заједнице. Генерално, организовани криминал може да угрози националну безбедност у економском, демографском, јавнобезбедносном, финансијском, социјалном и другим секторима, односно њен социјални мир, јединство и миран суживот народа и националних мањина, што се рефлектује и на остале нивое безбедности.

Још једна веома важна превентивна мера коју је наше законодавство увело, а у многим земљама то је већ међународно прихваћен стандард, јесте одузимање имовине стечене криминалом. Одузимање незаконитог прихода стеченог извршењем кривичних дела има за циљ да обесмисли мотиве за бављење криминалом и корупцијом. Имовинска корист, односно користољубиви мотив, је разлог вршења већине кривичних дела. Истовремено, том мером би се спречило убацивање нелегално стечених прихода од криминала и корупције у легалне робноновчане привредне токове. Тиме се ускраћује и финансирање вршења будућих кривичних дела. Та мера је усмерена ка врху пирамиде сваке организоване криминалне групе, али и пре-

ма свима онима који својим коруптивним понашањем подржавају и омогућавају организовани криминал. Таква мера подржава владавину права у свакој држави и остварење моралног принципа да нико не може да задржи корист стечену вршењем кривичних дела.

Доношење добрих закона је веома важно за превенцију корупције из разлога што се добрим законским прописима сужава простор за вршење организованог криминала и корупције. Још важније је стварање услова да се закони ефикасно спроводе и примењују према свима под једнаким условима. Превенција корупције захтева и елиминисање неких од њених узрока. Да би се узроци отклањали потребно је најпре прикупити податке о корупцији, њеном обиму и раширености, потом анализирати узроке и појавне облике корупције, па на основу резултата анализа планирати и спроводити конкретне акције. Од огромне је важности едукација најширих слојева становништва о штетности организованог криминала и корупције и опасностима које они носе. Програми едукације о корупцији морају да се спроводе на свим нивоима, у васпитно-образовним установама, у локалној заједници кроз тематске трибине, семинаре, курсеве, у здравству, јавној управи, а посебно преко средстава јавног информисања која треба да утичу на стварање јавног мњења које осуђује организовани криминал и корупцију и не дозвољава да они нађу погодан тло за ширење. Посебну пажњу треба посветити жигосању негативних појава као што су непотизам и кронизам, као посебни облици сукоба интереса. За ефикасно супростављање корупцији веома је битна стручност кадрова, а посебно специјализација и едукација кадрова кроз разне облике стручног усавршавања.

При томе се мора увек имати у виду чињеница да су модерни облици корупције нераскидиво повезани са разним облицима међународног, не само економског и финансијског организованог криминала, већ и са организованим криминалом у вези са илегалном производњом и кријумчарењем опојних дрога, оружја и других опасних материја, трговином људима, прањем новца и финансирањем међународног тероризма. У тесној вези са корупцијом развијају се и нови – модерни видови криминала, као што су високотехнолошки криминал и илегална трговина еколошки опасним отпадом, као један од најуноснијих и најопаснијих облика еколошког криминала.

Литература

1. Albadnewse, J. S., The Causees of Organized Crime, *Journal of Contemporary Criminal Justice*, No 4, Thousand Oaks, 2000.
2. Беговић, Б., *Економска анализа корупције*, Центар за либерално-демократске студије, Београд, 2007.
3. Божиловић-Петровић, Г., *Организовани криминал, корупција и мито*, Београд, 2008.
4. Бошковић, М., *Криминолошки лексикон*, Матица српска, Нови Сад, 1999.
5. Бошковић, М., *Актуелни проблеми сузбијања корупције*, Полицијска академија, Београд, 2000.
6. Важић, Н., *Одузимање имовине проистекле из кривичног дела и међународни правни стандарди*, Интермекс, Београд, 2010.
7. Viotti, P. R., Kauppi, M. V., *International Relations and World Politics – Security, Economy, Identity*, Prentice Hall, New Jersey, 1997.
8. Вујаклија, М., *Лексикон страних речи и израза*, Просвета, Београд, 1980.
9. Горазд, М., Добовшек, Б., „Полицијска превенција корупције – анализа појавних облика корупције и промене филозофије полицијске организације“, у: Зборник радова *Место и улога полиције у превенцији криминала – стање, могућности и перспективе*, Полицијска академија, Београд, 2002, стр. 303–314.
10. Dolgova, A., *Organized crime in Russia, Organized crime in the Baltic Sea Area – Pre-Congress organized by the Swedish national section of AIDP*, Saltsjobaden, Sweden, jun 1997, *Nouvelles Etudes Penales*, 1998, стр. 175–193.
11. Ђокић, З., Шћекић, А., „Корупција као тешки облик криминала“, у: Зборник радова XVI семинара права *Тешки облици криминала*, Будва, 8–12. јун 2004, Институт за криминолошка и социолошка истраживања и Виша школа унутрашњих послова.
12. Ђукић, С., „Узроци, појавни облици и економске последице корупције у Србији“, докторска дисертација, предата на одбрану на Универзитету EDUCONS, Факултет пословне економије, Сремска Каменица, новембар 2013.
13. Ђукић, С., „Актуелно стање корупције у Републици Србији и корупција у привреди“, *Годишњак Универзитета ЕДУКОНС*, Сремска Каменица, 2012.

14. Ђукић, С., „Активности и економске последице организованог криминала у јавном сектору“, мастерски рад, одбрањен на Универзитету EDUCONS, ФАБУС, Сремска Каменица, октобар 2010.
15. Јуричан, Д., *Корупција као социјално и политичко зло*, www.radiostudent.si.
16. Камбовски, В., *Корупција, међународно казнено право и заштита људских слобода*, Интермекс, Тара, 2009.
17. Кокољ, М., *Осврт на стање организованог криминалитета у неким државама света*, Организовани криминалитет и корупција, Српско удружење за кривично право, Београд, 1996.
18. Конвенција Уједињених нација против транснационалног организованог криминала, *Службени лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 6/2001.
19. Капланд, Г., *Корупција у законодавним телима и извршавање кључних парламентарних функција*, Седма међународна конференција о борби против корупције, Пекинг, 1995.
20. Маринковић, Д., „Борба против организованог криминалитета у Републици Србији у периоду транзиције“, у: *Криминалитет у транзицији: феноменологија, превенција и државна реакција*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2007.
21. Мијалковић, С., „Организовани криминалитет као савремени безбедносни проблем: осврт на карактеристике и тенденције“, *Криминалистичке теме*, бр. 3–4, Факултет криминалистичких наука, Сарајево, 2003.
22. Мијалковић, С., „Организовани криминалитет као претња националној безбедности“, *Безбедност*, бр. 1–2/2009.
23. Миливојевић, З. и други, *Упутство за употребу корупције*, Агенција Аргумент, Београд, 2002.
24. Мићуновић, Д., Предговор за књигу *Корупција у Србији*, Центар за либерално-демократске студије, Београд, 2001.
25. Надрљански, С., *Закон о одузимању имовинске користи као мера превенције криминала*, Београд, 2009, стр. 319–331.
26. Национална стратегија за борбу против корупције, *Службени гласник РС*, бр. 109/2005 и Акциони план за примену Националне стратегије за борбу против корупције.
27. Нинчић, Ж., „Кривична дела против службене дужности као

- облици злоупотребе службеног положаја и јавних овлашћења“, *Правни живот*, год. 58, бр. 11/2009, стр. 451–463.
28. Нинчић, Ж., „Корупција и реаговање државе“, *Безбедност*, бр. 3/2011.
 29. Piccarelli, J. T., *Transnational Organized Crime, Security Studies – An Introduction* (ed. P. Williams), Routledge, London – New York, 2008.
 30. Pre-Congress Resolution, Pre-Congress organized by the Swedish national section of AIDP, Saltsjobaden, 1997, *Nouvelles Etudes Penales*, AIDP 16/98, стр. 278–279.
 31. Ристић, Ж., *Систем и корупција*, Београд, 2010.
 32. Саване, Е., „Учење од корумпираних како бисмо их сузбили (победили): међузависност преваре, прања новца и корупције у Европи“, *Југословенска ревија за криминологију и кривично право*, год. 35, бр. 2–3, 1997, стр. 279–304.
 33. Савић, А., *Увод у државну безбедност*, ВШУП, Београд, 2000.
 34. Савић, А., *Национална безбедност*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2007.
 35. Tanzi, V., *Corruption the World*, 1988.
 36. Фалацић, А., „Кривичноправни и криминолошки аспект корупцијских кривичних дјела“, *Пословна економија*, часопис за пословну економију, предузетништво и финансије, Фабус, Сремска Каменица, 2008.
 37. Hough, P., *Understanding Global Security*, Routledge, London – New York, 2004.
 38. www.transparentnost.org.yu.

ECONOMIC IMPACT OF ORGANIZED CRIME AND CORRUPTION ON CITIZENS AND NATIONAL SECURITY

SUMMARY: Organized crime and corruption are one of the biggest threats to modern civilization that increasingly tends to assume global significance and that threaten human survival, economic,

trade and financial systems, the environment, and the very achievements and values of human civilization. This paper deals with some aspects of the problem of organized crime as one of the most serious contemporary non-military threats to national and international security. When it comes to threats to national security, destructive effects on all spheres of social and national life are evident. Organized crime and corruption are not only very serious, but less visible and not completely explored social problem. Starting from the actuality of organized crime and corruption as a phenomenon, the paper also points to the evolution of new and threatening dimension of modern organized crime and the *economic consequences that poses for citizens and national security*. Here we especially emphasize the problem of corruption in the public sector or in the economy (*Global Corruption Perceptions Index - CPI*), as one of the most dangerous and damaging forms of this negative social phenomena. Also, in this study, we have covered the basic characteristics and causes of corruption in the economy and discussed the most important aspects of the fight against corruption in Serbia in accordance with the provisions of the *National Strategy for the Fight against Corruption* and Action Plan for the implementation of the National Strategy for the Fight against Corruption. Finally, there is a brief review of the legislative framework and the activities and results achieved by the police in the fight against corruption (immediately after the adoption of the National Strategy). The paper also discusses the policy of repressive actions of the state, as one of the forms of combat against organized crime and corruption, by analysis of criminal offenses against official duty, in the period between years 1990-1999 and 2000-2009 with special emphasis on imprisonment as sanction. Those two periods are compared because of different socio-political systems, as well as varying degrees of success they had in tackling corruption. Organised crime and corruption as a severe form of criminal activity can never be completely eradicated. However, with application of certain forms of struggle, they can be reduced to a more tolerable level, with the ultimate goal of (by using adequate resources) efficient prevention and, if possible eradication, in those areas where they are doing most harm. Harmful effects of organized crime and corruption are

reflected primarily in their devastating impact on important social values and goods: *democratic institutions and a market economy*.

KEY WORDS: *organized crime, corruption, crime, criminal offense, economic impact, national security, national strategy, fight against organized crime and corruption, global corruption perceptions index (CPI)*.